

Nomu 'iOlolo ni vuli mai vale'

Kalasi 4-8

Dau veinanumi • E da tiko vata taucoko kina • Na vuli e yaco ena veivanua taucoko • Veisemati tikoga • Vakasaqara e dua na ivakarau tudei • Eda na tiko vinaka

ITUKUTUKU VEI IRA NA ITUBUTUBU KEI NA MATAVUVALE

Keitou nuitaka ni ko marautaka na iyaya ni vuli e ra okati tiko ena iololo oqo.

E ra tiko ena iololo oqo e so na ka me caka ena vuli fika, vakadidike kei na wilivola. Na veika me caka oqori ena veivuke ena nodra vuli mai vale na luvemu.

Sa na rairai vosa oti yani vei iko kei na luvemu na nona qasenivuli. Na iololo oqo e sa tiko kina na veika me qaravi ena vuku ni vuli e vakarautaka na koronivuli. Vakadeitaka ni ko sa vosa vei ira na qasenivuli e na veika ni vuli kei na veika ko via taroga.

Na vuli e yaco ena veigauna kecega ka daumaka sara ni taleitaki ka marautaki. Tovolea mo kakua ni lomaleqa vakalevu ka kakua ni vakaukauwataka vei iko kei na luvemu me baleta na levu ni ka me caka. Tovolea mo dau cegu ka qarava vata na veika e so.

Vinaka vakalevu ena veika taucoko ko cakava me vukea na nodra vuli na luvemu.

Na cava e tiko e na iololo oqo?

iWalewale ni vakadidike

E sa tu ena veivanua kecega na vakadidike, oka kina na vuvale. Na vakadidike e baleta na veika e laurai, veivosakitaki na veika e tiko kei na veika e vakatovototaki me kilai tale kina eso na ka.

Ni ra tarogi iko na luvemu me vaka na 'e cakacaka vakacava qo?', se 'na cava ena yaco kevaka e...?' e ra sa vakasama tiko me vaka e dua na dau vakadidike. E rawa ni ko raica na itukutuku me baleta na veika me vavi, vakadikeva na veika ena taudaku ni nomu katuba e liu, vakaraica na sala eso me tara cake kina na vale kaukauwa duadua mo vulica kina e so tale na ka me baleta na vakadidike.

Tekivutaka na ivola ni cakacaka vakadodonu:

Na ivola ni *Start Right Science* e ra sa tiko me qaravi ena vakadidike. E vakamacalataki ena veitikina e yadua na vakasama ni vakadidike oka kina na vakadidike, ivakatakarakara, taro kei na iba me baleta na vakasama koya. E rawa ni ra volavola ena ivola oqo na luvemu se ra digitaka eso tale na ka e ra via cakava. E rawa ni ra gadreva na nona veivuke e dua e qase cake ena matavuvale me ra kila na vosa kei na vakasama. Vosa vei ira me baleta na veika e ra vulica, veika e ra nanuma ni rawa ni yaco kei na vuna e ra yaco kina. Vakayaloqataki ira mera vakaraitaka na nodra vakasama kei na nodra nanuma.

E rawa ni drau vei veivuke kei na luvemu ena kena digitaki na draunipepa e marautaki ka lasa. E sega ni gadrevi vei ira na luvemu me ra cakava na itavi.

Na ivola na Building Science Concepts (Yavu ni Vakasama Vakasaenisi):

E ra vakayagataka na ivola oqo na qasenivuli e koronivuli. E rawa ni ko gadreva e so na veivuke ena veika me qaravi ka digitaka na kena ganita me caka mai vale. Rai ena "Using the book" ena tabana e 2 mo kila kina eso tale na ka.

Na ivola ni cakacaka ni Fika:

Na *Maths in our Cultures and Communities* (Fika ena noda itikotiko kei na noda itovo) e dua na ivola ni cakacaka e vukei ira na luvemu me ra cakacakataka na iwalewale ni kena kunei na iwali ni ivakamacala ni taro vakafika kei na kena cakacakataka na fika. Na ivakamacala ni veika vakafika e baleta na ituvaki dina ni bula. E na vukei luvemu me vuli ka kilaka ena veika e ra matau kina.

Eso na idusidusi ni kena vakayagataki na ivola ni cakacaka:

- » Laiva me digitaka na luvemu na veika e ra via cakava. E sega ni gadrevi me ra vakacavara taucoko. E rawa ni ra cakaca e dua se rua ena dua na siga.
- » E rawa ni ra cakacaka vata na luvemu ena veika me qaravi. Vakayaloqaqataki ira mera veitalanoataka na veika e ra cakava kei na veika e ra kunea ka taroga e so na taro.
- » Kakua ni leqataka na kena saumi vakadodonu na taro. Kerei ira na luvemu me ra vakamacalataka na nodra vakasama. Vakayagataka na vosa ko dau vosataka e vale. E uasivi na vosataki ni rua na vosa me baleta na vuli kei na vakasama.
- » E rawa ni ra vakaraitaka na luvequ na nodra vakasamataka na fika ena droini kei na nodra vakayagataka na veika e vale me vaka na sede kei na isogo ni tavaya ni sucu.
- » Vakayagataka na vei cakacaka oqori mo kila kina na fika ko dau vakayagataka ena veisiga e vale.
- » E ra sa okati tiko kina e dua na pakete imau kei na so na iyaya ni qito. Qitotaka vata kei na luvemu na qito ena papa se imau ka vakavulica vei ira na qito ko dau qitotaka ni ko se gone.

Wili ivola:

E na vukea na nodra wiliwili mo dau veitalanoa kei ira na luvemu. E rawa ni ko veitalanoataka e vuqa na - iyaloyalo yavala, parokaramu e na Tivi, italanoa mai na nomu matavuvale kei na italanoa ena gauna era se lalai kina.

Laiva me ra digitaka na luvequ na ivola e ra taleitaka. E rawa ni ko tarogi ira me ra vakilakila na itinitini ni talanoa ni bera ni ra tekivu wiliwili se mo nanuma ka qai talanoataka vakamalua vua e dua tale na lewe ni matavuvale. Kevaka e rawa, raica se vakarautaka e dua na vanua ni wiliwili vata. E rawa ni dua na vanua ena loma ni vale e ra sega ni dau wili wili kina.

Ko na raica ena nomu kato esoi *Vola ni veisiga* - era dau vakatovotovo wiliwili kina. Me levu na ka era rawata mai na nodra wili wili, ena veivuke mo tukuna vua na luvemu me talanoataka na veika e wiliwili.

E rawa ni ko:

- » drau vaqara vata na ivola ka digitaka e dua na ka taleitaki me wiliwili
- » vakasamataka na cava ena yaco tarava
- » veitalanoataka na veika e se qai wiliwili oti
- » veitalanoataka na vakasama kei na nanuma me baleta na italanoa - na cava era taleitaka, cava era vinakata me ra kila vakalevu cake?
- » talanoataka vua na luvequ na italanoa ni nomu matavuvale
- » vakayaloqaqataki ira mera talanoa talega vei iko kei na matavuvale.

Na ivola ni *Connected* ena vukea ira na luvemu me ra kila na veika dina ena nodra bula kei na fika ka vaka kina na iwali ni vakadidike.

E rawa ni vukei ira me ra taleitaka kevaka ko dau wili wili vei ira se me wiliwili yadudua. E rawa talega ni ra wiliwili vata kei na dua na lewe ni matavuvale.

E sa tiko talega ena ioloolo oqo e so na iyaya ni volavola.

Veitalanoa kei na qasenivuli nei na luvemu

Nanuma mo dau vola na veika dou cakava vata kei ira na luvemu. E rawa ni ko qai wasea vei ira na qasenivuli nei luvemu.

E sa ikuri ni veivuke na loloolo oqo kevaka o gadreva. E ra vakarautaka na koronivuli na vei cakacaka me ra cakava vakaoti na gone. Veitalanoa vata kei na nodra qasenivuli na luvemu kevaka o via taroga eso na ka me baleta na veika e dodonu me ra cakava e vale.

E rawa ni ko raica tikoga na iyaloyalo ni vuli na iyaloyalo ni Home Learning TV | Papa Kāiga TV ena TVNZ OnDemand:

<https://www.tvnz.co.nz/shows/home-learning-tv>

Garauna vinaka nomu bula

E sa ka bibi sara mo qarauna na nomu tiko vinaka me rawa ni ko vukea na nodratou tiko vinaka na lewe ni nomu matavuvale kei na itikotiko. Eda na cakava vata na ka oqo.

Nanuma ni ko sega ni tiko duadua.

- » Sema ka veitaratara tiko kei ira na nomu itokani, vuvale kei na veiwekani
- » Tovolea mo cakava e dua na ivakarau tudei, mo cakava na ka ena gauna vata ga ena veisiga, yadra, kana ka vukei ira na gone me ra cakava na cakacaka ni vuli
- » E sa ka bibi mo dau yalovinaka vei iko kei na nomu matavuvale ka dau vakacagicagi ena gauna ko gadreva kina.

E sa ka bibi ena nomu matavuvale mo dau yalovinaka vei iko.

E sega ni cala ke o lomaleqataka na kena yaco tiko na COVID-19.

E tiko e so na ka ko rawa ni cakava me vakalailaitaka na nomu lomaleqa:

- » Mo dau sarava se vakarorogo ga ki na so na itukutuku ni COVID-19 ena veisiga. Vakarorogo ga vei ira ko vakabauta.
- » E sa matau na lomaleqa ena ituvaki vaka oqo kana qai oti ga yani.
- » Veisemati tiko kei nomu matavuvale, itokani kei na nomu itikotiko ka gole yani vei ira e na gauna ko gadreva kina.
- » E daumaka me dua tiko ga na ivakarau tudei veitalia kevaka ko tekivutaka tale e dua na ivakarau vou ni nomu tiko e vale.
- » Kevaka ko sega ni bula vinaka, e sa ka bibi mo vosa vei ira na vakaillesilesi ni tabana ni bula. Ena nomu vukei me nuiqawaqawa se leqa ni vakasama **qiri se txt ena 1737** – e sega ni saumi, o rawa ni qirita ena gauna cava ga o vinakata, 24 na aua dua na siga, 7 na siga dua na macawa – mo vosa vua e dua na kenadau ni veituberi.

Me baleta eso na itukutuku ni sala mo vukea kina na nomu tiko vinaka kei ira na lewe ni nomu vuvale ena gauna ni COVID-19, e rawa ni ko raica na:

<https://www.mentalhealth.org.nz/get-help/covid-19>

